

Яна Труціньска-Сива

Анна Симкова

Словацький народний музей – Музей русиньской культуры в Пряшові

Михал Чабала – очами сучасників

Abstrakt

Mychal Czabala – oczami współczesnych

W artykule została podjęta próba analizy twórczości Mychala Czabali, rusińskiego malarza pochodzącego z Czabyn, który przez całe swoje życie zawodowe mieszkał w Preszowie i który swoją bogatą i znaczącą sztuką wyrażał podziw i miłość do narodu rusińskiego, jego przyrody i regionu. Inspirował go nie tylko sam region. To, co istotne w malarstwie Czabali, to wrażliwe postrzeganie tradycyjnej kultury ludowej Rusinów i jej twórczej siły wyrazu oraz inspiracja motywami pejzażowymi i figuratywnymi. Sztukę Mychala Czabali można określić jako apoteozę rusińskiego regionu i ludu. Już za życia artysty jego twórczość miała znaczący wpływ na tożsamość Rusinów zamieszkujących Słowację, ale także na całą Słowację, której był skłonny poświęcić swoje życie i karierę artystyczną. To, co wyróżnia Mychala Czabalę, to jego wielki wkład w słowacką sztukę, jak i również w malarstwo europejskie jako takie.

Słowa kluczowe: sztuka piękna, malarstwo rusińskie, źródła inspiracji, ekspresja artystyczna, interpretacja

Abstract

Myhal Čabala – Through the Eyes of His Contemporaries

The paper attempts to analyze the work of Myhal Čabala, a Rusyn painter from Čabyny, who lived in Prešov throughout his professional life and whose rich and significant art expressed admiration and love for the Rusyn nation, its nature and the region. He was inspired not only by the region itself. What is important in Čabala's painting is a sensitive perception of the traditional Rusyn folk culture and its creative power of expression, as well as inspiration

with landscape and figurative motifs. Myhal Čabala's art can be described as the apotheosis of the Rusyn region and people. Already during the artist's lifetime, his work had a significant impact not only on the identity of the Rusyns living in Slovakia but also on the entire Slovakia, to which he was willing to devote his entire life and artistic career. What distinguishes Myhal Čabala is his great contribution to Slovak art and to the art of European painting as such.

Keywords: fine art, Rusyn painting, sources of inspiration, artistic expression, interpretation

Ключовы слова: вытварне уменя, русиньска малярська творчость, жрідла іншпірації, вытварный прояв, інтерпретація

«Трим ся, Михале, своёй колыскы і малюй так, як ті сердце каже...»¹
акад. малярь Дезідер Мілльый

Михал Чабала у своім ательєрі

Таку раду дістав малярь Михал Чабала од єдного із своїх педагогів на Академії вытварного уменя в Братіславі. І тримав ся ей цілый жывот.

Михал Чабала з Чабин – єден з найзнамішых і найорігінальнішых русиньських малярів, ся народив 4. фебруаря 1941 в Нижніх Чабинах.

¹ Праві Дезідер Мілльый рекомендовав Чабалови, жебы зіставав при малёваню родного краю – жебы не забыв «з якой колыскы вышов». Мгр. Дана Катанікова: Михал Чабала – Архів Вігорлятьского музея в Гуменнім.

Уж в раннім дитинстві му повмерали родічі. Виховали го баба з дідом. Жывот на селі, довкола якого были лісы і луки, ся му так врыв до памяти, же і по роках на тото окружіня і близьких любив споминати. Найвеце на діда, котрый в нім, як еден з першых, обявив талант на малёваня.

По смерти діда з бабов ся Михал зо сестров дістали до сиротинця. Основну школу выходив у Меджілабірцях, в тім місті продовжовав в навчаню на Польногосподарській технічній школі. Ту в нім малярський талант спозоровав учитель – ветеринарь. Дякуючі нёму ся Михал выбрав на штудії до Бырна на Середню школу умелецького промыслу – Одділіня ужытковой мальбы в архітектурі (1958–1962).

Штудії у великім місті, повнім культуры, опливнили особность Михала Чабала в будучіх роках. Хоць по докончіню штудій в Бырні робив курто в Музею української культуры у Свіднику як пропагачный вытварник, занедовго іде, на рекомендацію Дезідера Міллоґо і Штефана Гапака, на Высоку школу вытварных умень до Братіславы (1963–1969). Ту штудує на одділіню коморной мальбы у академічных малярів Яна Мудроха, Дезідера Міллоґо і Петра Матейку.

По абсолвованю високошкольских штудій вирішив быти учителём, но в тій области ся не чув істо. По куртім часі карьеры високошкольського педагоґа (в роках 1969–1970) на Вытварній кафедрі Педагогічної факулты в Тырनावі, зволив собі жывот умелця в слободнім поволаню і зачав творити у Пряшові, безперерывно аж до своєї передчасной смерти. Своєв особностёв цалком зріс з метрополов Шаріша і став ся єдным з найвызначнішых малярів природы і жытелів того регіону. Належав ід сталым участникам Пряшівского Монтмартру – малёваня на улиці, довгы роки організованого Шарішсков, теперішнёв Крайсков галерієв в Пряшові.

В році 1974 вступив до Союзу словацьких вытварных умелців і в році 1994 до пряшівского сполку КОПА.

Свої образы представив на семох самостатных і на многих колектівных выставах, як дома, так і за граніцёв. Франція, Булгарія, Польща...

Уж в часі високошкольских штудій Михал Чабала собі вытворив характерістичный рукопис, рукопис який є про ёго малярський кумшт найважніший і немінный. Є ёго ідентітов, яка нігда не підлігать офіціалным нормам, правилам ці вытварным тенденціям. Ёго творчость є прожыта сердцём. Малёваня ся стало тырвалов радостёв і змыслом жывота Михала Чабала. «Посунув школу Мудроха і Міллоґо до віджіня світа, реаліты, пережываня конкретных емоціалных ставів...» (Вуско 2001).

Русинський умілець Михал Чабала є необычайним, рідкостним зъявом виходословацького малярства. Необычайним був і ёго сукромный живот, сердечный, щірый, но таёмный. Не припустив собі хочького «на тіло». Послїдня выстава Михала Чабалы, присвячена ёго животному юбілею (60-ым роковинам), была в році 2001 в Музею модерного уменя Енді Варгола (ММУЕВ) в Меджілабірцях.

Умер 3. августа 2002 у віці 61 рік в Пряшові. Словами Марты Гребічковой, бывшой директоркы Крайской ґалерії в Пряшові: «Быв то послїдній богом пряшівской витварной сцены» (Hřebíčková 1984)².

I. Кресба

Умелецька творчость Михала Чабалы ся складать з коморной і монументальной творчости, но тыж із рісованя. Малёвав країну, портреты, фігуралны композиції, пейзажи ці містьску країну. Передовшыткым при малёваню країны і портрету ся операть о прямой зраковый контакт.

«До країномальбы і портретів вкладать притомность духовности етника. Жадный документ, но творчость», пише Михал Быцько. «Ёго темпераментна реалістична мальба виходить з традиції імпресівного віджїня і експресівного малярського прояву. Не переберать выможености модерных витварных прудів ці напрямів. Зістав сам свій і тым був ориґінальный. Основов выразовой енерґії ёго творчости є «культура фарбы». Колоріт одводжать од задумчівой фарєбности свого родного краю. Тіпичны про неґо были неочекованы, шыроky тягы і неорґанізоване кладжїня фарєб на підклад. Умелець ся часто стрічав з выткнутём, же ёго творы суть розмашены або недокончены. Но подля неґо, ёго мальба лем дозрївала» (Вуско 2001)³.

В ёго умелецькій творчости ся находять кресбы – портреты людей, дакілько акварелів і хочь мало, но тым веце суть цінны. Ёго кресбы суть короткы, емны, но темпераментны, з темпераментныма лініями і енерґічным рукописом.

Рісовав людей по фестивалах, на розлічных святах... Належав ку сталым участникам Пряшівского Монтмартру, котрый довгы рокы був

² Так назвала Марта Гребічкова нескротность і творчость Михала Чабалы і нескорше парафразовав Михал Быцько.

³ Витварны напрямы і іншпірації Михала Чабалы очами др. Михала Быцька, ПгД., куратора Музея модерного уменя Енді Варгола в Меджілабірцях.

організований Крайсков (бывша Шарішска) галерієв в Пряшові і спочівав в портретованю навколоідучіх людей, маючіх інтерес дістати портрет прямо на уліці.

Техніка акварелу у Чабалы є дінамічна – дінамічны тягы пензля, но емны, лірічны. На розділ од оліємалеб, схоснована техніка акварела, хоць є дінамічна, но шыроky тягы пензля малюють звонену країну без збыточных деталів. Країна чіста, інтімна, без участи чоловіка.

Выходсловацька країна, 1979, акварел, Крайска галерія в Пряшові

Доменов творчости Михала Чабалы была країномальба і портретна творчость. Од країны через портрет переходив ід автопортрету, но не забывав і на фігуралну творчость ці закутя.

II. Фігуралны композиції

«Не переберав завоєваня модерных вытварных напрямів. Зістав сам свій і тым був незвычайный. Основов выразовой енергії ёго творчости є «культура фарбы». Колоріт одводив од задумчівой фарєбности свого

родного краю. Типічны былі скоры, шырокі тягы пензля і неарганізаване укладованя фарэб на підклад» (Hřebíčková 1984)⁴.

Своі образы малёвав переважно техніков оліёмальбы з ёму незамінным авторським рукописом. Імпресівны тягы пензля, фарэбне віджіння, замолжена шкала фарэбных земитых тонів.

Фігуралны композиціі ся у Чабалы появляють в одношіню ку добовій сполоченьско – політічній сітуаціі.

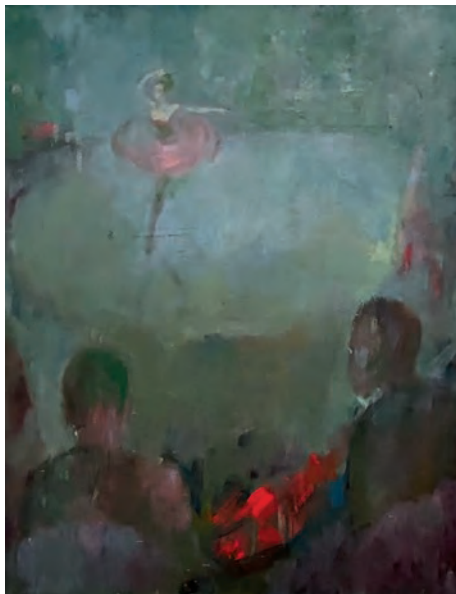
Образы, на яких зназорнёвав ангажованы темы, ся вызначують іншым спосабом малёваня, яке было про Чабалу характэрістічне.

У великій мірі хосновав ясны формы выскладаны до точно вымеженого простору композиціі. Важнов ся стае лінія, яка му служить на выдільня обектів і їх поставліня на полотні. Образова плоха в тых композиціях ся стае дінамічнішов. Чабалови суть блізшы фігуралны композиціі, в котрых ся концентруе на інтімні похопленый жанер.

Партізане, около р. 1970, олій, Вігорлатський музей в Гуменнім

⁴ Опис Чабалового рукопису колоріту країны Мартов Гребічкова, кунгісторічкова, бывшов директоркова Шарішской (тепер Крайской) галерії в Пряшові.

Балетка, 1969, олій на полотні, МРК в Пряшові

Балет, 1969, олій на полотні, Крайска галерія в Пряшові

Михала Чабалу барз фасціновала і атмосфера русиньского фолклору і театра, театралных сцен, умелців. Любив малёвати образы із театралныма мотівами. Быв «псіхологом» театралных сцен, атмосфер.

Творчость на балетну ці театралну тематіку є характерістична своёв гармонічні плынулов інтїмностёв, чутливостёв і поетічностёв.

Темами театра, балету ся інтересує прїмарно на початку своёй творчости. Через фаребность, вольнішый рукопис і чутливо веджене світло собі вытварять властный образый імагінатівный простор тіпичный вздушностёв, мягкостёв форм і пережытым выядрїнём.

Єдна із першых олїемалёб *Балетка* (мать їх веце варіантів), патрїть до субору абсолвентьскых робот і є маетком Музея русиньской културы в Пряшові.

III. Країна

Найвекша часть Чабаловой вытварной особности належала країномальбі. Чабала надвязав на тоты пруды богатой традиції выходословацькой країномальбы, котрій ішло о захоплїня цілой шырькы налад і характерістичных тіповых знаків выходословацькой країны – країны, што іншпірує дінаміков природных перемін, монументалностёв і епічностёв своіх панорам.

Шарїшска країна, 1995, олїй, Крайска галерія в Пряшові

При мальбі країн Чабала виходжав з оригінального зажитку захопленого змыслами з цілём порозуміти реалность природного простору і чутливо передати ёго красу ці есенцію як найщіріше.

Умелців рукопис ся коло малёваня країн увольнёвав поступом часу шторааз веце. Природа на ёго полотнах є намалёвана через миготіня світелных і фаребных плох мальбы. Нароком обмежена меланхолічна фаребна шкала і наоко недоконченость образів є властно отвореностёв, простором неконечна покійной, тихой і маестатной країны.

Шарішска країна Михала Чабалы є рівнак ідентічна як ей автор. Чабала виходив з оригінального зажитку захопленого змыслами з цілём порозуміти скуточности природного простору і чутливо передати ёго пах ці есенцію якнайщіріше.

3 Чабин, 1989, олій, сукромна збірка

IV. Портрет

Портреты, яки вышли спід Чабаловой руки суть докладом ёго способности через малёваня зобразити внутрішній став моделу. Коло портретования не акцентовав сполоченьскый статус особы, но заміряв ся на ёго тварь зато, же подля нёго є якраз тварь одразом псіхікы чоловіка. З того погляду суть остатні части людського тіла про умелця менше важны. Малярь хотів намалёвати подобу чоловіка такую, яка є в ёго внутрі. Малёвав

твари простих людей і представителів верхності. Єднов з першых великих обіднавок были портреты вызначных русиньских і українських особностей Пряшова, наприклад, Івана Гриця-Дуды, основателя Українського народного театра в Пряшові, і далшых. Вдячныма моделями ся му стали і діти, про свою щірость і нескаженость.

Часто малёвав і образы молодых жен, котры загорняв глоріолов таёмности і меланхолії. Ёго жены суть жены заснены, змыселны, якымесь способом недоступны і заперты до свого ввнутри, до себе...

*Портрет Михала Быцька, 1993, олій,
Вігорлатський музей в Гуменнім*

*Приправа до школы, 1983, олій,
Выходословацька галерія в Кошціях*

Споминаня приятелів і знамых

Незамінителный реалістичный витварный штіл Михала Чабалы є так єднозначно цінным вкладом нелем про русиньске уменя, но і про витварне уменя XX ст. выходной Словакії.

Михал Чабала патрив ід Пряшову так, як Чуміл ід Братіславі. Быв інтересным малярём, но і інтересным чоловіком.

Перед мікрофоном Яны Трущінської-Сивой з нагоды недожытых 75-ых народенин Михала Чабалы перед роками споминали карікатуриста

Федор Віцо і бывший директор, основатель і теперішній куратор ММУ-ЕВ в Меджілабірцях, др. Михал Быцько, ПгД.⁵

Федор Віцо о Михалови Чабалови

«Мішо був божый хлоп, то было таке мале зъявліня, было на нїм видно, же він як кебы ту був омылом, же ту не патрив, може до Ренесанції бы ліпше патрив, або іщі нескорше, же ся може пізно народив, як кебы ту не пасовав. Доконця не узнавав в мальбі ниякы шпекулації. Він був не же натураліста, Мішо був реаліста. Все, як зробив через тоту свою чісту душу образ, так было видно, же є то Чабала, же є то Мішо. Все, як пришла бісіда на школу, бо Мішо скончів Академію витварных уменъ в Братїславі, так тоту не брав барз важні, хоць був правов руков професора Мудроха, гварив, же там го лем научіли курити, пити і флакати ся, но просто зазнав там богемский живот, але все барз любив споминати на штудії на Середній школі ужыткового промыслу в Бырні. Бо в тім місті, як гварять Шарішане... «ше обачел», по нашому «пробудив ся». Одразу пришов з невеликого міста, з валалу, шпортовав там, вшытко нассавав, ходив до театра, на выставки, на концерты... Вшыткы – Мішко, Мішко... а Мішко ся знав справовати, там го брали як авторіту. Кедь єм му раз спомнянув, же буду мати выставу в Бырні, Мішо був такой рано там, стрїтив ся з выхователём, з носталгієв споминав на свої штудентьскы часы, но просто Бырно была про нёго «шпіца». Было то велике плус в ёго животі. Не быти того ветеринаря, што го в Меджілабірцях обявив, може бы Мішо робив даяково агронома, принайліпшим аранжера...» (Труціньска-Сива 2016).

Михал Быцько оцінює творчость Михала Чабалы

«У звязку з творчостєв і животом Михала Чабалы є інтересне то, же був єдным з мала умелцїв, котры не опустили місто Пряшів, не був з тых котры ходили по світі, жебы слїдовали новы тенденції і тренды в мальбі,

⁵ З нагоды недожытых 75-тых народенин Михала Чабалы в русиньскім высыланю RTVS/RTVC – 3.08.2016 і тот самый звуковий зазнам був поужытый в медайлоні Спомины на Міша/Spomienka na Miša – 1.05.2020 на Youtube каналі СНМ-МРК, авторка Яна Труціньска-Сива.

наперек тому приніс до живопису, до країномальби, до портретной мальби на Словакії штось нове... є тяжко повісти, ці Мішко Чабала є модерный малярь, но то модерне што Михал приніс, повіджме, про класічны тенденції школы Міллого і Мудроха, є так чабаловске, же ся не дасть поперти. Тым ся Чабала стає такый ідентітний, же ёго творчость є так брана самостатні в добрім слова змыслі. Чабала ся не потребовав оплывнєвати даякыма -измами..., не потребовав ся глядати або перескаковати свій вытварный погляд подля тенденцій і подля моды і наперек тому перешов красну етапу словацького вытварного уменя. Ёго притомность, ёго вклад є без похыбованя ясный і западе до контексту той цілої онтогенезы словацькой мальби і тым, же дав своїй країні конкретну психологію, свою душу і я собі думам, же кедь Чабала зробив шарішску країну, так тота країна уже не має іншый еквівалент. Она є так шарішска, так Чабалівска, же уже не може быти ліпша. Або може быти інакша, но не ліпша. А то саме, каждый ёго портрет, każde ёго закутя, каждая ёго країна є повна етнографії, народопису і фолклору, а ку тому духовна і психології. А може собі то ани сам Мішко не усвідомлєвав, но він вношав до своєї творчости філософічний аспект. Ёго творчость мать зачаток, так як ёго образы вызерають недокончены, но они суть докончены, лем отворяють іщі єдну капітолу, де бы ся дало повісти, же є там вшытко, і кедь там тілько того хыбить, або з другого боку, так велє там того хыбить, а предсі є там вшытко» (Трущіньска-Сива 2016).

Федор Віцо

«Мішо як робив, коло нєго не екзістовало ніч. Віділа єсь, же Мішо є максімалні понуреный до роботы. Мав приджмурены очі і могло ся коло нєго робити, што хотіло. Але як собі здумав, же теперь... охабив вшытко і пішов на півдеца. Я і сам єм му гварив, Мішку, ты не єсь єден, Чабалів є веце. До якої корчмы єсь пришла, там був Чабала. Мішо выпив штамперлик, мале пиво і уж був гет. Він не сидів довго, не дебатовав з каждым, дашто увідів і уже був на «Вежі»/«Турні»⁶, уж там, уж на другім концю міста... Быв быстрый, барз скоро ходив, аж як був хворый і я єм

⁶ Вежа, по русиньскы Турня – пряшівска знама рештаврація недалеко главного пряшівского цінтеря, стоїть на бережку і позерать до центра самого Пряшова.

з ним ішов, уж єм мусив спомалёвати і зрівнати з ним крок. Мішо мав тото понагляня в собі. Малохто знать, же як штудовав у Бырні, бігав там середні траті за ЗЙШ Бырно. Мали там барз силну атлетіку і Мішо був преборник на 800 метрів.» (Трущінська-Сива 2016).

Михал Быцько

«Посланём, місієв жывота Чабала было малёвати ёго образы. А тоту свою службу, но і повинность, Чабала зробив. Дав нам прекрасны образы, став ся сучасником жывота пряшівской културы і історія іщі наісто потвердить факт, же в якімесь періоді у Пряшові жив малярь, котрый так зріс з тым містом, як даякы нежывы памнякы. А єдно без другого уже не може быти до певной міры доконалым» (Трущінська-Сива 2016).

Заключіня

По одношіню ід самородным творцям, узко звязаным з даякым місцём і коріннов културов, часто ся стає, же їх найблизше окружіня – «свої люде», не знають їх оцінити за жывота. Аж як ся поминуть, приходить гллубша обща рефлексія о їх значіню про властну културу. Академічний малярь Михал Чабала, тот свойскый, зростом невысокий хлопик з арджавым волосём, котрого мож было все стрітити в пряшівских уліцях, носив маску чудака, самотаря, свое внутро ховав як кебы за молгу, яка была така характерістична про ёго образы. У своїй основі був выплеканый русиньсков автентічнов културов, котра вхабила слід нелем на ёго творчости, але і на цілім ёго жывоті. Хоць ся в дорослім віці став «містьским чоловіком», все то був рівный, прямой хлоп з Чабин, но наведе, з дїтьскы чїстов душов. Ёго образы пахли родным краём, малёвав їх так, як кебы малёвав свою душу. Міг быти кубістом або імпресіоністом? Може міг... Но він собі уже в молодости повів, же може не буде модерный як Пікассо, а буде свій, Мішко Чабала, котрый малює тото, де ся народив.

Цілём статі было приближыти особность Михала Чабала як чоловіка і маляря через спомины людей, ёго сучасників, котры го знали дакус інтімніше, як рядовы позерателі на выставах. О тім русиньским умелцёви

ся не пописало аж так много. Зато саме собі як методу здобывання інформацій о нїм вибрали стрічі з респондентами, котры нам свої спомины на Чабалу были охотны розповісти перед мікрофоном. Выбраны части звуковых записів ту презентуєме в писаній подобі. В складаню мозаїкы о Чабалови хочеме продовжовати і в будучности.

Підпис Михала Чабалы

Бібліографія

- Вуско, Michal. 2001. *Michal Čabala. Výber z tvorby*. Бюллетін без чісловаия сторінок. Доступ: 20.11.2023. <https://www.severovychod.sk/podujatie/michal-cabala-vyber-z-tvorby>.
- Hrebíčková, Marta. 1984. *Michal Čabala. Výber z tvorby*. Бюллетін без чісловаия сторінок. Пряшів: Шарішска галерія.
- Kataníková, Dana. 2016. «Михал Чабала». В: *Michal Čabala. 1941-2016*. Archív Vihorlatského múzea v Humennom, virtuálna spomienková prezentácia na akad. mal. M. Čabalu.
- Трущінська-Сива, Яна. 2016. *Михал Чабала – недожыты 75-ты народенины*. Русинське высыланя РТВС – Радіо і телевізія Словакїї, 3.08.2016. Інтервю з Федором Віцом і Михалом Быцьком. Доступ: 20.11.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=Vh18AZ2wOak>.